

Wykorzystanie pozytywnych ekspertyz daktyloskopijnych w procesie karnym. Wpływ na orzecznictwo sądowe

Korzystanie z wiedzy specjalistycznej biegłych stało się obecnie – w dobie daleko posuniętej specjalizacji wszelkich dziedzin działalności ludzkiej – powszechne w nowoczesnym procesie karnym i cywilnym. Systematycznie wzrasta rola dowodów rzeczowych i opinii wydawanych na podstawie ich badań.

Celem niniejszego opracowania jest wykazanie znaczenia opinii daktyloskopijnych wykorzystywanych w procesie karnym.

Od momentu pierwszego zastosowania ekspertyzy daktyloskopijnej do celów identyfikacji kryminalistycznej upłynęło ponad 100 lat, nadal jednak należy ona do najczęściej zarządzanych ekspertyz – stanowi ponad połowę wszystkich zarządzanych ekspertyz. Popularność ekspertyzy daktyloskopijnej wynika z możliwości bezspornego ustalenia faktu, kto pozostawił ślady linii papilarnych na miejscu zdarzenia. Niejednokrotnie od ekspertyzy daktyloskopijnej zależy dalsze postępowanie, a niekiedy i wynik postępowania karnego. Ślady daktyloskopijne są bezpośrednimi i bezspornymi świadectwami obecności podejrzanych na miejscu zdarzenia, a wykonana na podstawie tych śladów ekspertyza daktyloskopijna jest czynnikiem decydującym o sukcesie toczącego się postępowania karnego.

Niniejsze opracowanie powstało na podstawie szczegółowej analizy trzydziestu dziewięciu postępowań karnych w sprawach, których wynik ekspertyzy zakończył się identyfikacją sprawcy przestępstwa, a w efek-

cie prawomocnym wyrokiem sądu. Prowadzący postępowanie prokuratorzy w trzynastu przypadkach, opierając się na wynikach badań daktyloskopijnych, występowali z wnioskiem o tymczasowe aresztowanie.

Przykładem może być sprawa zabójstwa 22-letniej dziewczyny. Na miejscu zdarzenia zabezpieczono okorowany drewniany kołek długości 70 cm. W warunkach laboratoryjnych ekspert daktyloskopii na dowodowym kołku ujawnił dwa ślady linii papilarnych i przeprowadził porównawcze badania identyfikacyjne, w wyniku których stwierdził, że ujawnione ślady pochodzą od palców podejrzanego Grzegorza Sz. Opinia biegłego była w tym wypadku podstawą do wystąpienia prokuratora do sądu rejonowego o zastosowanie tymczasowego aresztowania wobec sprawcy zabójstwa. W uzasadnieniu prokurator napisał: „Grzegorz Sz. podejrzany jest o popełnienie zbrodni z art. 148 § 2 k.k. pkt 2 w zw. z art. 197 § 1 i 3 k.k. Zebrany w sprawie materiał dowodowy z dużym prawdopodobieństwem wskazuje na jego sprawstwo. Wynika to między innymi z opinii daktyloskopijnej”¹.

Jak wynika z zawartych w uzasadnieniach wniosków o tymczasowe aresztowanie, opinia biegłego z zakresu daktyloskopii jest pewnym dowodem potwierdzającym winę sprawcy. To na podstawie tego dowodu prokurator wystąpił o zastosowanie środka zapobiegawczego wobec sprawców przestępstw, a sąd, przychylając się do wniosku, podkreślił wiodącą rolę identyfikacyjnych badań daktyloskopijnych. Zaletą tych badań

jest szybkość ich wykonania, łatwość dostępu, a przede wszystkim krótki czas oczekiwania na wyniki. Nie trzeba bowiem na nie tak długo czekać jak np. na badania biologiczne czy osmologiczne. A ponadto identyfikacja sprawcy na podstawie śladów linii papilarnych jest w obecnych czasach niekwestionowanym dowodem.

Ta wiodąca rola daktyloskopii zawsze podnoszona jest przez prokuratorów w aktach oskarżenia kierowanych do sądów. W każdym sporządzanym akcie oskarżenia prokuratorzy wskazywali na ekspertyzę daktyloskopijną jako dowód w sprawie, zaś rangę opinii daktyloskopijnej podkreślały powtarzające się w uzasadnieniach aktów oskarżenia sformułowania, np.: „W toku przeprowadzonych czynności operacyjnych ustalono, że sprawcą przestępstwa jest Krzysztof K. Jego obecność na miejscu zdarzenia potwierdziła ekspertyza daktyloskopijna”².

W każdej z analizowanych spraw w akcie oskarżenia prokurator podkreślał wagę pozytywnego wyniku ekspertyzy daktyloskopijnej, wymieniając ją jako jeden z głównych dowodów w sprawie.

O tym, jak ważnym elementem procesu wykrywczego jest dowód z opinii daktyloskopijnej, świadczyć może niżej omówiona sprawa. Sąd Rejonowy w Łomży, rozpatrując zażalenie Danuty R., na podstawie art. 330 § 1 k.p.k. postanowił uchylić postanowienie o umorzeniu dochodzenia prokuratora rejonowego w Łomży w celu uzupełnienia dochodzenia przez dopuszczenie dowodu z opinii daktyloskopijnej i porównanie zabez-

pieczonych śladów linii papilarnych z liniami papilarnymi Krzysztofa A. W uzasadnieniu stwierdzono, że: „umorzenie postępowania przez prokuratora było przedwczesne z uwagi na niewyczerpanie wszystkich możliwości dowodowych. Skoro ustalono, iż jednym ze sprawców mógł być Krzysztof A., to należało sprawdzić, czy zabezpieczone ślady linii papilarnych na miejscu zdarzenia pochodzą od niego. Jako osoba nieletnia może odpowiadać przed sądem dla nieletnich i w tym zakresie ewentualna zgoda rodziców na pobranie linii papilarnych nie ma znaczenia, tym bardziej że rodzice mogą być niezainteresowani wynikiem sprawy z uwagi na ewentualne roszczenia odszkodowawcze wobec nich za czyn ich syna”.³ Sprawę tę przekazał prokurator do wydziału rodzinnego i nieletnich sądu rejonowego. Na posiedzeniu sądu dopuszczono dowód z opinii daktyloskopijnej w celu ustalenia, czy zabezpieczone w sprawie ślady linii papilarnych pochodzą od Krzysztofa A. W tym przypadku ekspertyza daktyloskopijna nie miała wpływu na analizowaną sprawę, bowiem wydana opinia była negatywna. Jednak zajęte przez sąd stanowisko wobec powyższej sprawy podkreśla, jak ważnym dowodem jest opinia biegłego z zakresu daktyloskopii i jak duże ma ona znaczenie w postępowaniu dowodowym.

Bardzo często sprawcy przestępstw nie przyznają się do popełnianego czynu, kwestionując swą obecność na miejscu zdarzenia. W takich to przypadkach istotną rolę odgrywa pozytywna opinia daktyloskopijna wydana na podstawie badań zabezpieczonych na miejscu zdarzenia śladów linii papilarnych i materiału porównawczego w postaci odbitek linii papilarnych pobranych od podejrzanego (oskarżonego). Dowód z opinii biegłego, w którym sprawca zarzucanego czynu został zidentyfikowany na podstawie śladów linii papilarnych zabezpieczonych na miej-

scu przestępstwa, potwierdza winę oskarżonego. Poniżej podano przykłady, w których sąd zajął stanowisko potwierdzające winę sprawców w oparciu o dowód z opinii biegłego z zakresu daktyloskopii, odrzucając tym samym linię obrony oskarżonych:

1. „Dariusz K. nie przyznał się do zarzucanych mu czynów, lecz opinia daktyloskopijna i wyjaśnienia współoskarżonego dowodzą okoliczności przeciwnych niż prezentowane w linii obrony przez oskarżonego”.⁴
2. „Przeprowadzone badania daktyloskopijne wykazały, że jeden ze śladów pochodzi od środkowego palca prawej ręki Mariusza S. Oskarżony do zarzucanego czynu się nie przyznał. W świetle opinii z badań daktyloskopijnych wyjaśnienia Mariusza S. nie zasługują na wiarę”.⁵
3. „Sąd nie uwzględnił konsekwentnego nieprzyznania się oskarżonego do popełnienia zarzucanych mu czynów. Za sprawstwem oskarżonego przemawia fakt odnalezienia u niego przedmiotów pochodzących z kradzieży oraz wynik ekspertyzy daktyloskopijnej, że na miejscu przestępstwa znajdowały się ślady linii papilarnych należące do Mariusza S. W kontekście tak ewidentnych dowodów prezentowanie odmiennych poglądów zupełnie nie przekonuje”.⁶

W większości przypadków po przedstawieniu wyników badań daktyloskopijnych podejrzani (oskarżeni) zmieniają wcześniejsze wyjaśnienia i przyznają się do dokonania przestępstwa. Za przykład posłużyć może sprawa przeciwko Markowi P., który podczas prowadzonego postępowania przygotowawczego nie przyznał się do winy, lecz w obliczu zgromadzonego materiału dowodowego, w tym opinii daktyloskopijnej, zmienił swoje wyjaśnienia. „Faktem jest, że

oskarżony przyznał się do winy, podając okoliczności zdarzenia, ale nastąpiło to już po zapoznaniu się oskarżonego z materiałem zgromadzonym w postępowaniu przygotowawczym. Decydująca była opinia daktyloskopijna niepozostawiająca cienia wątpliwości co do sprawstwa oskarżonego z racji pozostawienia śladów na miejscu przestępstwa. Oskarżony doskonale zdawał sobie z tego sprawę i w tej sytuacji trudno było jemu zaprzeczyć oczywistym faktom, i dlatego zdaniem sądu zmienił stanowisko”.⁷

Zdarza się też, że sprawcy przestępstw wśród zarzucanych im czynów przyznają się tylko do tych, w których była wykonana ekspertyza daktyloskopijna, ponieważ zdają sobie sprawę z tego, że jest to niekwestionowany dowód. Świadczy o tym chociażby poniższa sprawa. „Sąd nie może dać wiary wyjaśnieniom oskarżonych. Często zmieniali oni swoje zeznania przed sądem, kwestionowali niektóre z zarzucanych im czynów, ale żadnego z tych, gdzie były opinie daktyloskopijne i traseologiczne”.⁸

Niejednokrotnie ekspertyza daktyloskopijna jest potwierdzeniem przyznania się do winy przez samych sprawców, co również jest zaznaczane przez sędziów w rozpatrywanych sprawach, np.: „Oskarżeni Mariusz S. i Marek P. przyznali się do zarzucanych im czynów. Wyjaśnienia ich potwierdzone zostały w zakresie udziału obu oskarżonych sporządzonymi do sprawy opiniami daktyloskopijnymi”.⁹

Zdarza się też tak, że oskarżony w świetle wydanej opinii identyfikującej jego odciski palców ze śladami zabezpieczonymi na miejscu zdarzenia nie kwestionuje faktu zidentyfikowania śladów. Próbuje natomiast udowodnić, że powstały one w zupełnie innych okolicznościach niż dokonanie przestępstwa. W jednej z analizowanych spraw oskarżony wyjaśniał, że zabezpieczone ślady li-

nii papilarnych na miejscu zdarzenia pochodzą od niego, ale powstały w związku z odbywaniem w danym zakładzie praktyk zawodowych, a nie w wyniku włamania. Sąd ustosunkował się do tego w następujący sposób: „Wyjaśnienia Roberta Ż. o pochodzeniu tych śladów w związku z odbywanymi wcześniej praktykami zdają się trącić odrobiną naiwności, gdyż z protokołu oględzin miejsca włamania (k. 326–329) należy wnioskować bez cienia wątpliwości, że zabezpieczone ślady linii papilarnych, stanowiące materiał dowodowy, pochodzą od sprawców włamania. Umieszczenie ich na kawałku wybitej szyby, na segmencie wyjętym przez sprawców z okna, wskazuje niezbicie, że pozostawili je włamywacze, oddziałujący bezpośrednio na pokonanie przeszkody. Biegły dzięki posiadanej specjalistycznej wiedzy wykazał, dlaczego wyciągnął takie wnioski, opierając się na zgodności zabezpieczonych i pobranych do porównania śladów. Jego wnioski tutaj sąd podzielił”¹⁰.

Ranga badań daktyloskopijnych podkreślana jest zawsze przez sąd w uzasadnieniach wydanego wyroku. W każdym sprawozdaniu uzasadniającym opinię daktyloskopijną wymieniana jest jako dowód, który posłużył do ustalenia stanu faktycznego na rozprawie. Zawarto to w przytoczonym poniżej cytacie ze sprawy, w której sporządzono uzasadnienie wyroku.

„Twierdzenia oskarżonego, wykluczającego sprawstwo stają bowiem w oczywistej sprzeczności z obiektywnymi i kategoriowymi dowodami, które jednoznacznie wskazują, że był on ostatnią osobą, która miała kontakt z żyjącą Renatą K. Dowodami tymi są przede wszystkim opinie kryminalistyczne z zakresu badań daktyloskopijnych i badań polimorfizmu. Pierwsza z nich dotyczyła badań śladów linii papilarnych ujawnionych na narzędziu zbrodni, tj. drewnianej pałce odnalezionej na miejscu zdarzenia

i oznaczonej jako dowód rzeczowy nr 9. W wyniku badań porównawczych stwierdzono bowiem, że znajdują się na niej odciski środkowego palca prawej ręki oraz wskazującego palca lewej ręki Grzegorza Sz. Ten niepowtarzalny dowód wskazuje zatem w zupełności, że przedmiotowy kij znajdował się w rękach oskarżonego i w zestawieniu z tym jego wyjaśnienia, że nie przypomina sobie tego narzędzia, całkowicie nie przekonują. Konieczne jest jednak wyekspozowanie, że kolek ten znaleziono w odległości 2 m od miejsca położenia zwłok. W wyniku przeprowadzonych oględzin ujawniono na nim ponadto ślady biologiczne w postaci krwi i włosów. Specjalistyczne badanie polimorfizmu DNA wyżej wymienionych śladów wykazały natomiast, że zarówno włosy, jak i krew pochodzą od Renaty K. W ocenie sądu nie może budzić żadnych wątpliwości, że oskarżony posługiwał się przedmiotową pałką, zadając uderzenia pokrzywdzonej”¹¹.

Wnioski

1. Dowód z ekspertyzy daktyloskopijnej, dzięki cechom takim jak: niezmienność, nieusuwalność i niepowtarzalność linii papilarnych jest dowodem pewnym, ponieważ zabezpieczony na miejscu przestępstwa ślad dowodowy w zestawieniu z materiałem porównawczym pozwala na identyfikację indywidualną osoby, która ślad pozostawiła.
2. Organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości, dzięki opracowaniu skutecznych metod i środków ujawniania i utrwalania śladów linii papilarnych oraz na ich podstawie kategoriowej identyfikacji osób, uzyskują bezsporne dowody na potwierdzenie dokonania czynów przestępnych.
3. W przypadku zabezpieczenia na miejscu zdarzenia śladów li-

nii papilarnych opinia daktyloskopijna może potwierdzić obecność podejrzanego (oskarżonego) na miejscu przestępstwa, a tym samym zdecydować o udowodnieniu mu winy.

4. Prawidłowo wykonana ekspertyza daktyloskopijna nie wymaga dodatkowych wyjaśnień, a dla sądu stanowi ważki argument w czasie wydawania wyroku. Z reguły opinie daktyloskopijne nie są kwestionowane. Podany w wątpliwość bywa, ale i to bardzo rzadko, nie fakt pochodzenia śladu od podejrzanego, tylko inne okoliczności związane z wiekiem śladu z miejscem jego pozostawienia czy mechanizmem powstania śladu.
5. Zaletą badań daktyloskopijnych jest szybkość ich wykonania, łatwość dostępu, krótki czas oczekiwania na wyniki badań, a przede wszystkim kategoriowość opinii. W przypadku zidentyfikowania sprawcy przestępstwa na podstawie dostarczonego do badań materiału dowodowego w postaci zabezpieczonych śladów linii papilarnych biegły wydaje opinię kategoriową. Ponadto opinię daktyloskopijną cechuje zwięzłość i prostota tworząca logiczną całość z okolicznościami konkretnej sprawy.
6. Powołanie biegłego z zakresu daktyloskopii ma zawsze duże znaczenie wtedy, gdy nasuwa się uzasadnione przypuszczenie, że przeprowadzenie dowodu na podstawie zabezpieczonych śladów linii papilarnych może przyczynić się do należytego wyjaśnienia okoliczności, mających istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia danej sprawy.
7. Ekspertyza daktyloskopijna uważana jest za ważny i bardzo przydatny dowód w postępowaniu karnym. W relacji z innymi

badaniami technicznokryminalistycznymi z uwagi na kategoryczne zidentyfikowanie sprawcy należy do najbardziej docenianych w całym procesie karnym. Ma ona swoje stałe miejsce w akcie oskarżenia, w którym prokurator opinię daktyloskopijną wymienia jako dowód potwierdzający winę sprawcy i umieszcza ją w wykazie innych dowodów podlegających ujęciu w rozprawie.

8. Pozytywna ekspertyza daktyloskopijna zakończona zidentyfikowaniem podejrzanego służy dowodowaniu winy i wzmocnieniu innych dowodów w sprawie.
9. W wyrokach wydawanych przez ekspertów daktyloskopii nie zachodzi potrzeba ponownego wzywania biegłego celem wyjaśnienia opinii lub jej uzupełnienia, gdyż opinie te odznaczają się jasno sprecyzowanymi stwierdzeniami kategorycznymi typu: „pochodzi” lub „nie pochodzi”.
10. Pozytywna identyfikacja dokonana przez eksperta daktylo-

skopii ma też częściowy wpływ na przyznanie się sprawców do popełnienia przestępstw. Jak wynika z badań, spośród trzydziestu sprawców przestępstw trzynastu przyznało się do popełnionego czynu w obliczu przedstawienia im wyników ekspertyzy.

11. Do tej pory ujawniane na miejscach zdarzeń ślady linii papilarnych wykorzystywane były w praktyce kryminalistycznej do celów dowodowych. W chwili obecnej dzięki uruchomieniu systemu AFIS służą wykryciu sprawców przestępstw. Uruchomienie tego systemu daje daktyloskopii możliwość włączenia się do jeszcze bardziej aktywnego udziału w procesie wykryczym. Jak wykazują statystyki policyjne, wprowadzenie systemów automatycznej identyfikacji daktyloskopijnej przyczynia się w istotny sposób do podniesienia poziomu wykrywalności przestępstw.
12. Jednorazowe przeszukanie, które można przeprowadzić

w kilka godzin od zabezpieczenia śladów, nie dysponując innym materiałem dowodowym, może w konsekwencji wskazać osobę, która ślad pozostawiła, a tym samym nadać bieg dalszemu postępowaniu karnemu.

13. Przeszukanie około 2 500 000 kart daktyloskopijnych osób, które zostały zarejestrowane w Bazie AFIS w związku z popełnieniem przestępstwa ściśniętego z oskarżenia publicznego, daje wskazanie osoby w przypadku uzyskania pozytywnego wyniku przeszukania (HIT) lub też w razie uzyskania wyniku negatywnego wyklucza grono 2 500 000 aktywnych przestępców i wskazuje na poszukiwanie podejrzanego wśród osób niezarejestrowanych.

**Dariusz Bednarczyk
Krzysztof Tomaszewski**

PRZYPISY

- 1 Sygn. akt II K 42/00 Sądu Okręgowego w Łomży;
- 2 Sygn. akt II K 939/99 Sądu Rejonowego w Łomży;
- 3 Sygn. akt Npw 188/00 Sądu Rejonowego w Łomży – Wydział Rodzinny i Nieletnich;
- 4 Sygn. akt II K 536/01 Sądu Rejonowego w Łomży;
- 5 Sygn. akt II K 820/00 Sądu Rejonowego w Łomży;
- 6 Sygn. akt II K 690/00 Sądu Rejonowego w Łomży;
- 7 Sygn. Akt II K 766/00 Sądu Rejonowego w Łomży;
- 8 Sygn. Akt II K 364/00 Sądu Rejonowego w Łomży;
- 9 Sygn. akt II K 333/00 Sądu Rejonowego w Łomży;
- 10 Sygn. akt II K 216/00 Sądu Rejonowego w Łomży;
- 11 Sygn. akt II K 42/00 Sądu Okręgowego w Łomży.

Jubileusz 50-lecia „Problemów Kryminalistyki”

*Szanowny Pan
gen. insp. Leszek Szreder
Komendant Główny Policji*

W imieniu swoim i pracowników Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego składam Panu Generalowi i całemu zespołowi redakcyjnemu „Problemów Kryminalistyki” serdeczne gratulacje oraz życzenia dalszej owocnej i pożytecznej dla środowiska prawniczego działalności wydawniczej.

*Dziekan Wydziału Prawa i Administracji UW
prof. dr hab. Tadeusz Tomaszewski*

Jubileusz 50-lecia „Problemów Kryminalistyki”